

Slovenščina pod palcem interneta: vezajne in dvozačetniške e-tvorjenke

Teja Rebernik¹

¹Groningen, Nizozemska

Ljubljana, 27. november 2015

Vsebina predstavitve

- Nesistemske tvorjenke z enoglasovnim krnom
 - e-tvorjenke (tipa *e-pošta*, *e-račun*)
 - dvozačetniške e-tvorjenke (tipa *eDnevnik*, *mCobiss*)
 - navidezne e-tvorjenke (lastna imena izdelkov tipa *iPhone*, *e-HDi*).
- Pregled sistemske tvorjenosti in netvorjenosti
- Predstavitev analize različnih nesistemskih tvorjenk z enoglasovnim krnom
- Pregled navideznih e-tvorjenk
- Pomanjkanje aktualiziranih kodifikacijskih priročnikov?

O prispevku in temi

- Zakaj je tematika pomembna? Velike spremembe v besedišču, ki se nanaša na internet in elektroniko:
 - uporabniki izrazito uporabljajo in potrebujejo to besedišče,
 - težave pri zapisu in uporabi novonastalih besed.
- Nesistemske e-tvorjenke z enoglasovnim krnom oz. e-tvorjenke
 - Kaj so? Dvobesedne levoprilastkovne besedne zveze; okrajšane besedne zveze.
 - Krajše je primerneje in bolje prilagojeno spletnemu mediju.
 - Pomen enoglasovnega krna (č-) ni nujno transparenten – o njem sklepamo po drugi besedi (*podstava*).

Delitev e-tvorjenk

Nesistemske e-tvorjenke

- Toporišič (2004): štiri besedotvorne vrste – izpeljava, zlaganje, sestavljanje in sklapljanje.
 - E-tvorjenke niso izpeljave ali zloženske (manjka obrazilo).
 - E-tvorjenke so podobne kratičnim zloženkam, vendar je pri slednjih podstavna beseda krnjena in krni združeni (primer spletnih kratic *RTM* ali *LP*).
 - E-tvorjenke niso sestavljenke (manjka jim transparentnost).

Nesistemska tvorjenost (Logar)

- Logar (2004) prva na slovenskem področju definira in se posveti tvorjenkam “z enoglasovnim krnom, ki bi jih lahko pogojno imenovali e-tvorjenke”.
- Enoglasovni krn *e-* ne nosi pomena:
 - sam po sebi (tj. ni simbol s tem pomenom),
 - razreda (tipa *C-vitamin*),
 - hierarhičnosti (tipa *D-dur*),
 - razločevalne vrednosti (tipa *C-disk*).
- E-tvorjenke podobne nemškemu tipu tvorjenja zloženek tipa *U-bahn*.

Obseg besedišča leta 2004 in 2015

- Povečal se je doseg interneta in elektronskih tehnologij – veliko novih besed tipa *č-podstava* in *čPodstava*.
- Logar (2004) našteva približno 70 primerov vezajnih e-tvorjenk.
- V korpusu Janes (2015) smo našli več kot 1000 vezajnih e-tvorjenk:
 - skoraj 700 se jih pojavi dvakrat ali več,
 - največ tistih z enoglasovnim krnom e- (približno 600 takih, ki se pojavijo več kot dvakrat).
- Razširjeni pomeni: ne le *elektronski*, *informacijski*, *internetni*, temveč tudi *električni*, *energijski*, *ekološki*.
- Alternativni zapis (ne le *č-podstava*, tudi *čPodstava*) in več morfemov.

Uporabljena metodologija

- Iskalni parametri v korpusu spletne slovenščine Janes v0.3:
 - [word="(?)i][a-zčšž]-.*"] (vezajne e-tvorjenke tipa *č-podstava* in *Č-podstava*)
 - [word="[a-zčšž][A-ZČŠŽ].*"] (dvozačetniške e-tvorjenke tipa *čPodstava*)
- Prvi iskalni niz: 28.301 zadetkov
 - Analiza e-tvorjenk z 2 ali več pojavitvami (680)
 - Podrobnejša obravnava e-tvorjenk s 5 ali več pojavitvami (318)
- Drugi iskalni niz: 27.914 zadetkov
 - 157 dvozačetniških e-tvorjenk s 5 ali več pojavitvami

Pripomba k metodologiji

- Naša analiza: korpus spletnih vsebin → slovenščina, uporabljena v spletnih medijih (npr. forumi, socialna omrežja).
- Če bi želeli ugotoviti, kako pogosto se vezajne in dvozačetniške e-tvorjenke pojavljajo v slovenščini nasploh, bi morali analizirati tudi druge vire (npr. korpus GigaFida).

Pomeni vezajnih e-tvorjenk

- Elektronski in spletni
- Električni
- Energijski
- Ekološki
- ...

10 najpogostejših e-tvorjenk

Pojavitve	Beseda
1699	e-mail, e-mailing, e-majlirati
722	e-pošta, e-poštni
420	e-knjiga, e-knjigica
301	e-naslov
248	e-novice, e-novičke
242	e-volitve
181	e-račun
151	e-trgovina, e-trgovinica
140	e-uprava, e-upraven, e-upravljanje
114	e-fotograf, e-fotografija

Pomen elektronski in spletni (1)

- Prepletajoča se pomena
- Kontekst uporabe je zelo pomemben, saj je treba razlikovati med:
 - imeni portalov, spletnih strani in dogodkov → govorce prisiljeni uporabljati
 - e-tvorjenkami, ki so samostojne besede → govorce uporabljajo, ker jim ustrezajo
- Korpus Janes: približno 600 besed z enoglasovnim krnom *e-* v pomenu *elektronski* in *spletni*
 - 5 ali več pojavitev (109)
- Ne le besede, temveč tudi izpeljanke.

Pomen elektronski in spletni (2)

- **Več kot 100 pojavitev (11 besed in izpeljank):**

e-mail (e-mailing, e-majlirati, e-mail), e-pošta (e-posta, e-poštni), e-knjiga (e-knjigica), e-naslov, e-novice (e-novičke, e-novičnik), e-volitve, e-račun, e-trgovina (e-trgovinica, e-trgovinčka), e-uprava^l (e-upraven, e-upravljanje), e-bančništvo (e-bančni, e-banka, e-banka), e-fotograf^l (e-fotografija^l).

E-mail ali e-pošta?

- Logar (2004): e-pošta ima več pojavitev → uporabljeno gradivo iz časopisov in revij (npr. Delo, Joker, Mladina in Mobinet)
- Korpus Janes: e-mail ima več pojavitev → besedila v spletni slovenščini
- GigaFida: elektronska pošta (26.838), e-pošta (20.016), e-mail (21.294) → kontekst slednjih: naštevanje osebnih in kontaktnih podatkov

Pomen elektronski in spletni (3)

- **20 do 100 pojavitev (23 besed in izpeljank):**

e-bralec (e-bralnik, e-branje), e-poslovanje, e-oblika, e-storitev, e-revija, e-sporočilo, e-gradivo, e-davek^l, e-demokracija (e-demokratičen), e-participacija, e-cigareta (e-cigaretni), e-študentski^l, e-učbenik, e-izobraževanje, e-obrazec, e-obvestilo (e-obveščanje, e-obveščevalec), e-šolstvo^l, e-glasovanje (e-glasovati, e-glasovnica), e-ink, e-časopis (e-časnik), e-vem^l, e-dnevnik (e-Dnevnik^l, e-dnevnikar), e-družba.

Pomen elektronski in spletni (4)

- **10 do 20 pojavitev (25 besed in izpeljank):**

e-strežnik^l, e-verzija, e-voščilnica (e-voščilo), e-prijava, e-vsebina, e-book, e-kartica, e-prostor^l, e-stave, e-tečaj, e-kozmetika^l, e-opomnik, e-knjigarna, e-komunikacija (e-komuniciranje), e-svetovalnica^l, e-učenje, e-commerce, e-članek, e-izdaja, e-listovnik, e-pismo, e-seminar, e-asistent, E-dem^l, e-zdravje.

Pomen elektronski in spletni (5)

- **5 do 9 pojavitev (49 besed in izpeljank):**

e-informator, e-knjižnica, e-kompetenten, e-medij, e-mesečnik, e-nabiralnik, e-pismen (e-pismenost), e-vloga, e-zemljiška^l, e-brošura, e-krog^l, e-naročanje (e-naročila, e-naročnik), e-papir, e-predal, e-priročnik, e-redovalnica, e-sistem, e-veščina, e-klic, e-podpis, e-priprava, e-recept, e-učilnica, e-zavarovanje, e-bonton, e-demokracija^l, e-gold^l, e-learning, e-lista, e-naprava, e-portal, e-pravo (e-pravosodje), e-različica, e-trgovec, e-arhiv, e-čestitka, e-črnilni, e-dokument, e-indeks (alternativno: e-index), e-kompetentnost, e-Leader^l, e-marketing, e-parlament, e-razred, e-reader, e-študent, e-študij, e-zloraba.

Pomen elektronski in spletni (6)

- E-tvorjenke s 4 ali manj pojavitvami:
 - več imen spletnih strani in portalov
 - več anglicizmov
 - več imen različnih izdelkov
- Kaže se ustvarjalnost posameznikov (npr. *e-slama*)
- Slovenski prevodi uveljavljenih anglicizmov (npr. *e-črnilo*)
- Pogovorne besede (npr. *e-bukve*)
- Žaljivke (npr. *e-bedak*)

Drugi pomeni enoglasovnega krna e-

- Pomen **električni**: *e-avto* (12), *e-golf* (9), *e-kolo* in *e-bike* (5 in 4), *e-skuter* (5), *-e-mobilnost* in *e-odpadek* (4)
- Pomen **energijski**: *e-svet* (alternativni zapis eSvet) (14) in *e-ples* (6)
- Pomen **ekološki**: izdelki, kot sta motor *e-Hdi* (34) in *e-gas* (10)
- Način okrajšave besednih zvez:
 - Evrosong → *E-song*
 - Evropska unija → *E-Unija*
 - Elektronska doba → *e-doba*

M-tvorjenke in i-tvorjenke

- **Enoglasovni krn *m*-:**
 - V veliki meri ga je nadomestil krn *e*- (*e-poslovanje* namesto *m-poslovanje*)
 - *M-teorija*
 - *M-Tech*, *M-tuning* in *M-styling* (*m*- v treh primerih v pomenu moto)
 - *M-vstopnice* (*m*- v pomenu Moneta).

- **Enoglasovni krn *i*-:**
 - 37, ki se pojavijo dvakrat ali več: 6 samostojnih besed, 31 lastnih imen izdelkov
 - Pomen Applov izdelk (npr. *i-naprava*, *i-dioti*, *i-igračka*, *i-zadeva*)
 - Pomen internetni (npr. *i-net*, *i-volitev*, *i-učbenik*, *i-Slovar*, *i-tabla*)

Drugi enoglasovni krni

- Izločili smo:
 - znamke vozil (tipa *X-mini* ali *C-Airdream*), kategorije (tipa *C-liga* ali *R-klasa*) ter izdelki (tipa *X-porter*)
 - Lastna imena, v katerih črka ne nosi posebnega pomena (tipa *A-kanal* ali *C-span*).
 - Angleška lastna imena (tipa *D-pad* ali *s-video*).
- **16 besed, ki se pojavijo 4-krat ali več:** *n-ta* (nešteta), *n-let* (neznano), *V-racing* (Velenje), *n-tem* (nevemkolikem), *A-kanalizacija* (leti na A-kanal), *A-cosmos* (avto), *F-trendi* (povezano s časnikom Finance), *G-Fart*^l (gledališki), *G-sila* (gravitacijska), *C-forum*^l (Citroen forum), *n-mesecev* (neznano), *P-garaža* (parkirna hiša), *a-c* (avtocesta), *A-infoshop*^l (anarhistični), *v-izrez* (izrez majic v obliki črke v), *x-firma* (poljubna).

Dvozačetniške e-tvorjenke

- Izdelki podjetja Apple
- Največ dvozačetniških e-tvorjenk ima enoglasovni krn e:
 - 10 ali več pojavitev: eRačun, ePonedeljek, eZdravje, ePlay^l, eTrgovina, eVolutev, ePub, eTri^l, ePolicist^l.
 - 9 ali manj pojavitev: eVino^l, ePoslovanje, eSlog, eUprava^l, eSATA^l, ePER^l, eRedovalnica, eTwinning^l, eVEM, eZPIZ^l, ePosavje^l, eReader, eRegion, eRepublika, eSkiing, eSkills, eŠport, eVročanje.
- Drugi enoglasovni krni: 25 dvozačetniških e-tvorjenk (npr. *iTivi*, *iBanka*, *iConcert*, *iMDB*, *iRazglednica*, *iBar*, *iGorenje*, *iPoker*, *iUčbenik*; *iCenter*; *iM*; *mCOBISS*, *mTerminal* ter *mVzajemna*).

Izdelki podjetja Apple

- Imena izdelkov (*npr. iPhone, iPad, iOS, iTunes, iPhoto, iDevice* itd.)
- Applove i-tvorjenke:

iNaprava, iTelefon, iNapravica, iZadeva, iPriročnik, iTrgovina, iAplikacija pa tudi *iCrap, iDiot, iGrača, iFanatik, iFan, iNeki ...*

Navidezne e-tvorjenke (1)

- 10 izdelkov avtomobilske industrije z največ pojavitvami v Janesu:

Pojavitve	Izdelek
470	dCi
375	S-Max
197	C-Max
184	S-line
146	T-Jet
98	S-Class / s-klasa
85	E-Class / e-klasa
84	X-Trail
73	C-Elysée
68	B-Max

Navidezne e-tvorjenke (2)

- 10 izdelkov z največ pojavitvami v Janesu:

Pojavitve	Izdelek
78	B-complex / B-kompleks
68	iGo
57	X-treme
34	e-HDi
32	uTorrent
32	V-lube
29	iRobot
24	nVidia
16	x-box / xBox
13	X-TRM

Zaključek

- Nihanja v zapisu e-tvorjenk
- Problemi pri sklanjanju
- Raznolikost zapisov in negotovost uporabnikov
- Navdušenost uporabnikov nad uporabo novega besedotvornega postopka
- Potreba po aktualizaciji kodifikacije
- Pomembnost ažurnih informacij o spreminjajočih se segmentih jezika v osnovnih jezikovnih priročnikih

Viri in literatura

- Helena Dobrovoljc in Nataša Jakop. 2012. Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom. Založba ZRC, Ljubljana.
- Darja Fišer ... [et al.]. 2014. JANES se predstavi. V: Zbornik 17. mednarodne multikonference Informacijska družba – IS 2014 : zvezek G = Jezikovne tehnologije, str. 56–61, Ljubljana, Slovenija. http://is.ijs.si/zborniki/2014_IS_CP_Volume-G_%28LT%29.pdf.
- Nataša Logar. 2004. Nove tehnologije in nekateri nesistemiški besedotvorni postopki. V: Mednarodni znanstveni simpozij Obdobja - metode in zvrsti; Obdobja 22 – Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti, str. 121–132, Ljubljana, Slovenija. <http://www.centerslo.net/files/File/simpozij/sim22/Logar.pdf>.
- Nataša Logar Berginc ... [et al.]. 2012. Korpusi slovenskega jezika Gigafida, KRES, ccGigafida in ccKRES: gradnja, vsebina, uporaba. Trojina, zavod za uporabno slovenistiko: Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Mija Michelizza. 2008. Nove tvorjenke v spletnih besedilih (primer Wikipedije). V: Slovenščina med kulturami, str. 328–338, Ljubljana, Slovenija. Slavistično društvo Slovenije.
- Damjan Popič. 2013. Korpusnojezikoslovni mo(nu)menti: Korpusi slovenskega jezika Gigafida, KRES, ccGigafida in ccKres: gradnja in uporaba. V: Slovenščina 2.0: empirične, aplikativne in interdisciplinarne raziskave, str. 176–180. Trojina, zavod za uporabno slovenistiko, Škofja Loka. http://www.trojina.org/slovenscina2.0/arhiv/2013/1/Slo2.0_2013_1_09.pdf.
- Irena Stramljič Breznik. 2003. Besedotvorna tipologija novonastalega besedišča s področja mobilne telefonije. V: Slavistična revija 51, str. 105–118, Ljubljana, Slovenija. Slavistično društvo Slovenije. <http://www.srl.si/arhiv/2003-kongr/pdf/stramljic-breznik.pdf>.
- Jože Toporišič. 1984. Slovenska Slovnica. Založba "Obzorja", Maribor.
- Ada Vidovič-Muha. 2011. Slovensko skladiščno besedotvorje. Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana.